

Представництво
Європейської
Комісії в Україні,
вул. Круглоуніверситетська, 10
01024 Київ, Україна
Тел.: +380 (44) 253-30-20
Факс: +380 (44) 230-23-90

Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки

Україна, Київ, 01021, вул. Садова 1/14, 4й поверх
Тел.: +38 (044) 253-5866, 253-5869. Факс: +38 (044) 253-5611
Web: <http://brc.undp.org.ua>

Проект фінансується ЄС, співфінансується та виконується ПРООН

ЕКСПЕРТНА ЗАПИСКА

«Проблематика підвищення віку виходу на пенсію в Україні»

Вступ

Причинами, що обумовлюють необхідність підвищення віку виходу на пенсію є: 1) негативні демографічні тенденції; 2) економічна ситуація, стан бюджетних фінансів, платоспроможність Пенсійного фонду. Причини та способи вирішення цих проблем є подібними в усіх країнах, і відрізняються лише певними своїми особливостями.

Незмінність віку виходу на пенсію, а також відправлення людей на пенсію раніше, ніж в інших країнах Європи, означає:

- **зниження** національного доходу у порівнянні з потенційно можливим доходом;
- **зменшення** частини ВВП, що належить працюючому населенню;
- **низький** рівень пенсій, незважаючи на високі відрахування та постійне збільшення **навантаження** на працююче населення, а також **зменшення** їх заробітної плати. Це є суттєвим стимулом для **виїзду** за кордон для тих, у кого є така можливість;
- постійне підвищення **дотацій** з Державного бюджету України до Пенсійного фонду України. Збільшення дотацій до Пенсійного фонду означає зменшення коштів на інші суспільні цілі: охорону здоров'я, будівництво та утримання доріг, освіту, безпеку, правовий захист;
- **зростання** відрахувань та податків, які фінансують бюджет.

Підвищення віку виходу на пенсію означає:

- більший національний дохід;
- менші відрахування, а значить стимул працювати в Україні;
- менше дотації з бюджету - більше бюджетних коштів на інші цілі, або менше податків.

Підвищення віку виходу на пенсію не матиме негативних наслідків для населення, що вже перебуває на пенсії, однак матиме позитивні результати для фінансування пенсій тепер і у майбутньому. Також він особливо важливий для боротьби з наслідками фінансової кризи – вже в перший рік підвищення віку це відчутно позначиться на бюджеті Пенсійного фонду у бік збільшення надходжень.

Підвищення віку виходу на пенсію: досвід країн

Негативна демографічна ситуація спостерігається в багатьох країнах світу, Україна тут не є виключенням. Саме збільшення кількості пенсіонерів поряд із зменшенням працюючого населення є причиною **підвищення віку виходу на пенсію** в багатьох країнах (додаток 1). Вік виходу на пенсію був піднятий в Угорщині – з 55 років у жінок та 60 у чоловіків - до 63 років, Греції – з 58 до 65 років, Данії – до 67 років, Португалії - до 65 років, США - з 65 до 67 років, Японії - до 65 років, Туреччині - до 65 років (додаток 2)¹.

¹ Дані ОЕСР

Демографічні прогнози в Україні до 2050 року

Прогноз демографічної ситуації до 2050 року свідчить про те, що кількість людей у **працездатному віці**, тобто 18-59 років **зменшиться на 44%**, а кількість осіб **старше 60 років збільшиться на 27 %** (додаток 3). Очевидним є те, що навантаження пенсіонерів (які отримують соціальні виплати) на працююче населення, яке здійснює соціальні відрахування, збільшиться. Вже сьогодні воно становить **1:0,98**, а у **2050** становитиме **1:1,39** (додаток 4). Це означає, що у майбутньому працююча особа повинна заробити на оплату своєї праці, на пенсію одного пенсіонера та майже 40% пенсії іншого пенсіонера. Це призведе, або до зростання соціальних відрахувань, що в свою чергу зменшить реальну заробітну плату працюючого покоління, або до зменшення пенсій, яка і так не є високою.

Тривалість життя при народженні або в момент виходу на пенсію?

Хоча в Україні очікувана тривалість життя **при народженні** є невисокою, особливо для чоловіків, однак, цей аргумент не є прийнятним для оцінки можливості підняття віку виходу на пенсію, і зокрема, для жінок. Для цього рішення необхідно розглядати очікувану тривалість життя **в момент виходу на пенсію**, оскільки саме вона показує період перебування на пенсії цієї групи населення. Так, для чоловіків України очікувана тривалість життя у віці **60** років становить **14** років, (Велика Британія – 15,7 років, Італія - 16,9, Німеччина- 16,8, Польща – 14, Словаччина -15, США-15,2, Угорщина - 16, Франція 20, Чехія - 15,9, Швеція – 17,4), а для **жінок** у віці **55** років вона становить **25** років, що вище, ніж в багатьох країнах світу (Велика Британія – 23 роки, Італія – 24,9, Німеччина - 20,9, Польща – 22, Словаччина -18, США-17,7, Угорщина - 20, Франція - 26, Чехія - 19,2, Швеція – 20, Японія -23). **Таким чином, жінки в Україні працюють коротший період часу, ніж жінки інших країн, а перебувають на пенсії довше** (додаток 5).

Співставлення періоду перебування на пенсії та трудової активності

Співвідношення тривалості періоду перебування на пенсії та трудової активності в Україні становить **3,5** років на 10 років праці для **чоловіків** (в Англії – 3,5, Угорщині -3,8, Німеччині – 3,7, Італії - 3,8, Польщі - 3,1, Словаччині – 3,6, США – 3,2, Чехії – 3,7, Швеції – 3,9, Японії - 4), а для **жінок** - **7,1** років на 10 років праці, що є вищим ніж, в інших країнах (в Англії – 5,8, Угорщині -4,9, Німеччині – 4,6, Італії -6,2, Польщі -5,5, Словаччині – 4,3, США – 3,8, Чехії – 4,5, Швеції – 4,4, Японії – 5,1) (додаток 6).

Кількість жінок у віці 55-60 років

Очікувана тривалість життя для жінок України у віці **60** років становить **19** років, що є співставною величиною аналогічного показника в інших країнах. Таким чином, всі демографічні аргументи підтверджують тезу про необхідність підвищення віку виходу на пенсію для жінок в Україні. За структурою населення 2007 року, кількість жінок у віці **55-60** років становить **1,7 млн. чол.**, що становить **13%** загальної кількості пенсіонерів за віком у 2007 році (додаток 7).

Це становить не менше **12 млрд.** грн. видаткової частини Пенсійного фонду України за 2007 рік (у видатках Пенсійного фонду 2008 року ця сума становила б не менше 19 млрд. грн., відповідно). Кошти державного бюджету, що асигнуються на дотації до Пенсійного фонду, можна було б спрямувати на інші цілі, або зменшити податки на цю суму.

Розмір пенсійних відрахувань в країні та світі

В Україні пенсійні відрахування становлять 31-34% протягом останніх років, що набагато перевищує рівень відрахувань в інших країнах Європи (Угорщина - 26,5, Франція- 24%, Чехія-28%, Швеція -18,9%) (додаток 8). Однак, навіть таких високих відрахувань не достатньо для покриття пенсійних видатків, тому асигнування Державного бюджету до Пенсійного Фонду України щороку зростають. В той же час, бюджет Пенсійного фонду України не забезпечує достатньо високих пенсій, тому значна кількість населення продовжує працювати і після виходу на пенсію для збільшення доходів домогосподарств. Враховуючи негативні тенденції в економіці країни (зниження ВВП, безробіття), дефіцит ПФУ та Державного Бюджету лише збільшуватиметься, а проблема пенсійного забезпечення поглиблюватиметься.

Значення тривалості періоду відрахувань у накопичувальній системі

В Україні планується ввести нову пенсійну систему, в якій розмір пенсії буде залежати від відрахувань, накопичених на індивідуальному пенсійному рахунку. Однак, без підвищення віку виходу на пенсію нова пенсійна система не буде добре працювати, оскільки в період трудової активності працівники не зможуть накопичити суму, достатню для отримання хоча б мінімальної пенсії. Особливо це відчутно для жінок, у яких дуже тривалий період перебування на пенсії порівняно з періодом трудової активності. За такої ситуації, стимул до збільшення внесків не спрацьовує, оскільки рівень пенсії все одно буде нижчим за мінімальний. Для того, щоб отримати мінімальну пенсію, потрібні доплати з бюджету. Так не повинно бути. У накопичувальній системі мінімальна гарантована пенсія надається у виключних випадках, коли за виняткових причин розмір накопичень занадто малий і не дає можливість отримати пенсію навіть на мінімальному рівні. Надання мінімальної пенсії повинно бути виключенням, а не правилом. **Брак стимулу накопичувати більше** нівелює переваги нової реформованої системи для багатьох її учасників.

Поступове підвищення віку виходу на пенсію для жінок в Україні

Таким чином, саме параметричний захід реформи – **підвищення пенсійного віку** (принаймні для жінок) є найбільш простим і прийнятним заходом вирішення проблеми забезпечення пенсією вже сьогодні. Підвищити вік виходу на пенсію краще **поступово** – додаючи по 1 року до пенсійному віку. Наприклад, у 2012 році на пенсію вийдуть жінки, народжені у 1956 році у віці 56 років, у 2014 – жінки, народжені у 1957 році у віці 57 років, і т.д., у 2020 - жінки, народжені у 1960 році у віці 60 років (додаток 9).

Наслідки старіння населення та зниження пенсійного віку

Перебування на пенсії в країнах ОЕСР
(в середньому)

1970 рік

- Чоловіки - 11 років
- Жінки - 14 років

2004 рік

- Чоловіки - 18 років
- Жінки - 23 роки

1

Підвищення віку виходу на пенсію в деяких країнах ОЕСР*

Країна	Підвищення пенсійного віку
Греція	З 58 до 65 років
Данія	Поступове з 65 до 67 років
Португалія	До 65 років
Словаччина	До 62 років
США	З 65 до 67 років
Туреччина	До 65 років
Угорщина	Поступове з 55 у жінок і 60 у чоловіків до 63 років
Японія	З 60 до 65 років

* Згідно з даними ОЕСР

2

Прогноз демографічної ситуації в Україні до 2050 року*

- Зменшення населення у віці 18-59 років:
2007 рік - 28,5 млн.чол. - 44%
2050 рік - 16,1 млн.чол.
- Збільшення населення у віці понад 60 років
2007 рік - 9,5 млн.чол. +27%
2050 рік - 12,0 млн.чол.

*За даними Інституту демографії та соціальних досліджень НАНУ, 2007 р. **3**

Прогноз коефіцієнта системної залежності у 2050 році

1,39 : 1

- Співвідношення між пенсіонерами* і платниками внесків
- Структура зарплати працюючого
 - ✓ оплата власної праці
 - ✓ внески на пенсію 1-го пенсіонера
 - ✓ внески на 40% пенсії 2-го пенсіонера

Включає усі види пенсій

4

Очікувана тривалість життя в офіційному віці виходу на пенсію

Країни	Вік виходу на пенсію		Тривалість життя	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Велика Британія	65	60	15,7	23
Італія	65	60	16,9	24,9
Німеччина	65	65	16,8	20,9
Польща	65	60	14	22
Словаччина	62	62	15	18
США	67	67	15,2	17,7
Угорщина	62	61	16	20
Україна	60	55	14/12**	25/19*/16**
Франція	60	60	20	26
Чехія	63	63	15,9	19,2
Швеція	65	65	17,4	20
Японія	65	65	18,2	23

*- тривалість життя у 60 р., ** - тривалість життя у 65 р.

5

Співвідношення періоду перебування на пенсії та трудової активності

Країни	Початок трудової активності, років	Вік виходу на пенсію, років		Період трудової активності, років		Період перебування на пенсії, років		Кількість років перебування на пенсії в розрахунку на 10 років трудової активності	
		Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж
Велика Британія	20	65	60	45	40	15,7	23	3,5	5,8
Італія	20	65	60	45	40	16,9	24,9	3,8	6,2
Німеччина	20	65	65	45	45	16,8	20,9	3,7	4,6
Польща	20	65	60	45	40	14	22	3,1	5,5
Словаччина	20	62	62	42	42	15	18	3,6	4,3
США	20	67	67	47	47	15,2	17,7	3,2	3,8
Угорщина	20	62	61	42	41	16	20	3,8	4,9
Україна	20	60	55	40	35	14	25	3,5	7,1
Франція	20	60	60	40	40	20	26	5,0	6,5
Чехія	20	63	63	43	43	15,9	19,2	3,7	4,5
Швеція	20	65	65	45	45	17,4	20	3,9	4,4
Японія	20	65	65	45	45	18,2	23	4,0	5,1

Кількість пенсіонерів різних груп у віці 55-65 років, 2007 р.

Групи	Вік, років	Кількість людей в групі, млн.чол.
1	Жінки - 55-60	~ 1,7
2	Чоловіки - 60-65 Жінки - 55-60	~ 2,4
3	Чоловіки - 60-65 Жінки - 55-65	~ 3,5

7

Розмір відрахувань на пенсійне забезпечення (роботодавець+працівник), %*

Країна	1994	1999	2004
Італія	28,3	32,7	32,7
США	12,4	12,4	12,4
Туреччина	20,0	20,0	20,0
Угорщина	30,5	30,0	26,5
Україна	33,6	33,0	33,0-34,0
Франція	21,5	24,0	24,0
Чехія	26,9	26,0	28,0
Швеція	19,1	15,1	18,9
Японія	16,5	17,4	13,9

* Згідно з даними ОЕСР

8

Підвищення віку виходу на пенсію для жінок на 5 років (приклад)

Рік народження	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1955	55										
1956			56								
1957					57						
1958							58				
1959									59		
1960											60

9